

SOTSIOLINGVISTIK KO'NIKMA KOMPETENSIYANING UZVIYILIGI

Roziqova Maysara Rustamovna

Buxoro davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada sotsiolingvistik ko'nikma kompetensiyasining uzviyligi masalasi yoritiladi. Sotsiolingvistik ko'nikmalar til va ijtimoiy muhit o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni anglash, o'zaro muloqot qilish va ijtimoiy vaziyatlarga mos ravishda tilni foydalanish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Maqolada sotsiolingvistik ko'nikmalarni rivojlantirishning ta'lim jarayonidagi ahamiyati va ularning ijtimoiy integratsiya va madaniy o'zaro tushunishga ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'quvchilarning turli ijtimoiy rollarini va madaniyatlarni qabul qilishlari, til orqali muhokama va argumentatsiya qilish ko'nikmalari haqida fikr yuritiladi. Natijada, sotsiolingvistik ko'nikmalarni shakllantirish, o'quvchilarning kelajakdagi ijtimoiy hayotiga, ish faoliyatiga va madaniyatlararo muloqotiga katta ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: sotsiolingvistika, ko'nikmalar, kompetensiya, ijtimoiy muhit, til, ta'lim jarayoni, madaniy qadriyatlar, muloqot, integratsiya

Аннотация. В данной статье рассматривается вопрос о преемственности компетенции социолингвистических навыков. Социолингвистические навыки включают в себя способность понимать взаимодействие между языком и социальной средой, общаться друг с другом и использовать язык соответствующим образом в социальных ситуациях. В статье рассматривается важность развития социолингвистических навыков в образовательном процессе и их влияние на социальную интеграцию и культурное понимание. Также обсуждается восприятие студентами различных социальных ролей и культур, а также их способность обсуждать и спорить посредством языка. В результате подчеркивается, что формирование социолингвистических навыков оказывает существенное влияние на

будущую социальную жизнь, работу и межкультурную коммуникацию студентов.

Ключевые слова: социалингвистика, навыки, компетентность, социальная среда, язык, образовательный процесс, культурные ценности, коммуникация, интеграция

Annotation. This article discusses the issue of the continuity of sociolinguistic skills competence. Sociolinguistic skills include the ability to understand the interaction between language and the social environment, to communicate with each other, and to use language appropriately in social situations. The article examines the importance of developing sociolinguistic skills in the educational process and their impact on social integration and cultural understanding. It also discusses students' perception of different social roles and cultures, and their ability to discuss and argue through language. As a result, it is emphasized that the formation of sociolinguistic skills has a significant impact on students' future social life, work, and intercultural communication.

Keywords: sociolinguistics, skills, competence, social environment, language, educational process, cultural values, communication, integration

Kirish.

Sotsiolingvistika, til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni o'rganadigan bir fan sifatida, ijtimoiy kontekstda tilning qanday ishlatilishini tushunishga yordam beradi. Sotsiolingvistik ko'nikma kompetensiyasi esa, insonlarning tilni vaziyatga mos ravishda qanday ishlatishlarini, ijtimoiy rollarni qanday qabul qilishlarini va turli madaniyatlar bilan muloqot qilish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Ushbu ko'nikmalar tilni faqat grammatik jihatdan to'g'ri qo'llashdan iborat emas, balki ijtimoiy kontekstni hisobga olish, tilni mantiqiy va munosib suratda ishlatish vasifasini ham o'z ichiga oladi. Sotsiolingvistik ko'nikmalar o'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasi va madaniy o'zaro tushunishining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ta'lim jarayoni davomida, yosh avlodga nafaqat tilni o'rganish, balki

ularni turli xil ijtimoiy vaziyatlar bilan tanishtirish kerak. Bu ularning qaror qabul qilish, aralashish va muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Sotsiolingvistik kompetensiya orqali o'quvchilar noan'anaviy vaziyatlarda, masalan, biznes muomalalarida yoki ijtimoiy tadbirlarda zarur bo'lgan til ko'nikmalarini o'zlashtirishlari mumkin. Ko'p tilli jamiyatda yashayotgan shaxslar uchun sotsiolingvistik ko'nikmalarni rivojlantirish yanada muhim ahamiyatga ega. Har bir tilda o'ziga xos ijtimoiy kontekstlar va tilni ishlatish qoidalari mavjud bo'lib, shuning uchun o'quvchilar turli tillarni o'rganishda ijtimoiy munosabatlarni va madaniyatlarni hisobga olishlari kerak. Bu esa, kelajakda ularning ish va ijtimoiy hayotida muvaffaqiyatga erishishlari uchun mustahkam poydevor bo'ladi. O'z navbatida, sotsiolingvistik ko'nikmalarni shakllantirish, o'quvchilarning kelayotgan avlodlarini yanada ijtimoiy ajralmas, madaniy rivojlangan va global jamiyatda faol bo'lishga tayyorlaydi. Shunday qilib, ushbu maqola sotsiolingvistik ko'nikma kompetensiyasining uzviyligiga va uning ijtimoiy hayotda o'rniga e'tibor qaratadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Sotsiolingvistik ko'nikma kompetensiyasining uzviyligi mavzusida bir nechta o'zbek va chet el olimlari o'z ishlarini olib borganlar. O'zbek olimlardan: Abdullayev, O. M. - O'zbekiston tilshunosligi va sotsiolingvistika sohasida muhim tadqiqotlar olib borgan. U ko'p tilli muhitda til kompetensiyasining o'ziga xos jihatlarini o'rganib chiqqan. Turaeva, G. - U o'z tadqiqotlarida til va ijtimoiy makon o'rtasidagi munosabatlarni, shuningdek, madaniyat va tilni integratsiyalashuvi haqida yozadi. Chet el olimlardan: William Labov - Amerika sotsiolingvistikasi asoschisi bo'lib, uning ishlari ijtimoiy faktorlar va til o'zgarishi o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishga qaratilgan. U tilni ijtimoiy kontekstda qanday ishlatish haqida chuqur tadqiqotlar qilgan. Peter Trudgill - U tilning sotsializatsiya jarayonida qanday rol o'ynashini va turli ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi til ko'nikmalarini o'rganib chiqqan. Bu olimlarning tadqiqotlari sotsiolingvistik

ko'nikma kompetensiyasining uzviyligini chuqur o'rganish va talqin qilishga yordam beradi. Ularning ishlarida til va jamiyatning o'zaro aloqalari, madaniyatlararo muloqot va lingvistik xilma-xillik kabi ko'plab muhim mavzular yoritilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Sotsiolingvistik ko'nikma kompetensiyasining uzviyligi tadqiqot metodologiyalari va natijalarini taqdim etish orqali chuqur o'rganilishi mumkin. Tadqiqot metodologiyasi: Kvantitativ metodlar - So'rovnomalar va anketalar orqali mavzuga oid ma'lumotlarni to'plash. Bu usul yordamida ko'p hollarda respondentlarning til ishlatish ko'nikmalari va ijtimoiy holatlari o'rganiladi. Sifatli tadqiqotlar - Intervyular, fokus-gruplar va kuzatuvlar orqali til va ijtimoiy kontekst o'rtasidagi munosabatlarni chuqur tushunish. Bu metod yordamida ishtirokchilarning til ishlatishiga ta'sir etuvchi omillar o'rganiladi. Document analysis - Til va ijtimoiy interaktsiyalarni aks ettiruvchi hujjatlarni (masalan, jurnal maqolalari, ijtimoiy tarmoqlar) tahlil qilish.

Tahlil va natijalar.

1. Ijtimoiy aspektlar - Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, ijtimoiy faktorlar (ya'ni, yosh, jinsi, ta'lim darajasi, tushuncha) til kompetensiyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, yoshlar o'rtasida yangi tilda ishlash ko'nikmalari ko'proq taraqqiy etgan.

2. Madaniy faktorlar - Madaniyatni va an'analarni hisobga olish, til va muloqot jarayonlarida madaniy o'zaro ta'sirlarning ahamiyati aniqlangan. Bu, til kompetensiyasining madaniy kontekstdan kelib chiqishi zarurligini ko'rsatadi.

3. Til va ijtimoiy o'zgarishlar - Sotsiolingvistik ko'nikma kompetensiyalarining uzviyligi til o'zgarishlarini va ijtimoiy sharoitlar o'rtasidagi bog'liqlikni ochib beradi. Umuman olganda, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sotsiolingvistik ko'nikma kompetensiyasi uzviy bo'lib, ijtimoiy va madaniy omillar ta'sirida doimiy ravishda rivojlanadi va o'zgaradi. Bu jarayonlar til tizimining yanada boyishi va xilma-xillanishiga olib kelmoqda.

Jadval 1: Sotsiollingvistik ko'nikmalar va ularning komponentlari	Komponentlar	Tavsifi va mazmuni
Lingvistik bilim	Til qoidolari, fonetika, leksika va grammatikani bilish	Tilning strukturaviy tomonlarini chuqur tushunish
Ijtimoiy bilim	Tilning ijtimoiy kontekstda ishlatilishini tushunish	Tilni turli ijtimoiy guruhlarda va vaziyatlarda qo'llash
Madaniy bilim	Madaniyat, an'analar va odatlarni bilish	Til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni anglash
Kommunikativ ko'nikmalar	Tilni muloqotda samarali qo'llash qobiliyati	Tilni vaziyatga mos ravishda qo'llash va tushunish

Jadval 1 sotsiollingvistik ko'nikmalarni tashkil etuvchi asosiy komponentlarni ko'rsatadi. Lingvistik bilim tilning nazariy asoslarini o'z ichiga oladi, ijtimoiy bilim tilning turli ijtimoiy muhitlarda qanday ishlatilishini tushunishga yordam beradi. Madaniy bilim til bilan madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni anglatadi, bu esa tilni to'g'ri va madaniyatga mos qo'llash uchun muhimdir. Kommunikativ ko'nikmalar esa tilni amaliy muloqotda samarali qo'llashga qaratilgan.

Jadval 2: Sotsiollingvistik kompetensiyaning uzviyligi elementlari	Elementlar	O'zaro bog'liqlik va ta'sir
Lingvistik bilim va ijtimoiy bilim	Til qoidolari ijtimoiy vaziyatlarga mos kelishi kerak	Tilning to'g'ri va samarali ishlatilishini ta'minlaydi
Ijtimoiy bilim va madaniy bilim	Ijtimoiy kontekst madaniy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq	Tilni madaniy jihatdan ham tushunishni talab qiladi
Madaniy bilim va kommunikativ ko'nikmalar	Madaniyatni bilish muloqotda madaniyatga mos xulq-atvorni shakllantiradi	Effektiv va madaniyatga mos muloqotni ta'minlaydi
Kommunikativ ko'nikmalar va lingvistik bilim	Til qoidalarini bilish muloqotni aniq va ravon qilishga yordam beradi	Tilni to'g'ri qo'llash orqali samarali muloqot yuzaga keladi

Jadval 2 esa sotsiollingvistik kompetensiyaning uzviyligi, ya'ni uning komponentlarining o'zaro bog'lanishi va bir-biriga ta'sirini ko'rsatadi. Lingvistik bilim va ijtimoiy bilim birlashib, tilni ijtimoiy vaziyatlarga mos ravishda to'g'ri ishlatishni ta'minlaydi. Ijtimoiy va madaniy bilimlar o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, tilni madaniy jihatdan to'g'ri tushunishni talab qiladi. Madaniy bilim va kommunikativ ko'nikmalar muloqotni madaniyatga mos shakllantirishga yordam beradi. Lingvistik bilim va kommunikativ ko'nikmalar esa tilni aniq va ravon

qo'llash imkonini yaratadi. Umuman olganda, sotsiollingvistik ko'nikma kompetensiyasi turli bilim va ko'nikmalarning uzviy birligi bo'lib, ular birgalikda tilni ijtimoiy va madaniy kontekstda samarali qo'llashni ta'minlaydi.

Xulosa.

Sotsiollingvistika ko'nikmasi kompetensiyaning uzviyligi, til va jamiyat o'rtasidagi muloqotlarni chuqur anglab olish imkoniyatini beradi. Bu fan tilning ijtimoiy kontekstda qanday ishlashini, qaysi ijtimoiy omillar tilni qanday shakllantirishini o'rganadi. Sotsiollingvistik ko'nikmalar, kommunikativ qobiliyatni rivojlantirish, tilda gender, hukumat, etnik va sinf o'zgarishlari kabi faktorlardan kelib chiqadigan xilma-xillikni tushunishga xizmat qiladi. Bu ko'nikmalar insonlarni tilni faqat grammatika va leksik vositalar bilan emas, balki ijtimoiy madaniyat, an'ana va qadriyatlar bilan birga o'rganishga undaydi. Sotsiollingvistik e'tibor, muloqot jarayonidagi kontekstni, til tanlovini va muayyan holatlardagi ijtimoiy rollarni hisobga olishni taqozo etadi. Shuning uchun, sotsiollingvistik ko'nikmalar, tilshunoslikni, madaniyatshunoslikni va psixologiyani birlashtirib, insonlar o'rtasidagi kommunikatsiya va o'zaro tushunishni chuqurlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Natijada, bu ko'nikmalar hayotning turli sohalarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Boshqonov, U. (2020). Sotsiollingvistik tadqiqotlar va ularning tili. Tashkent: Fan va texnologiya, 45-67 bet.
2. Gafurov, A. (2019). Til va ijtimoiy o'zgarish. Tashkent: O'zbekiston davlat publikatsiyalari, 12-22 bet.
3. Jalilov, I. (2021). Sotsiollingvistika va madaniyat. Tashkent: Yangi asr avlodi, 33-47 bet.
4. Karimov, S. (2018). Ijtimoiy lingvistika: nazariyasi va amaliyoti. Tashkent: Oliy o'quv yurtlari, 50-59 bet.
5. Rasulova, M. (2022). Sotsiollingvistik ko'nikmalar va ularning o'rganilishi. Tashkent: Iqtisodiyot va sanoat, 100-110 bet.